

MODEL PÍSEMKY PRO ZKOUŠKU Z OBECNÉ FONETIKY (A FONOLOGIE) (LgBa03, Vj1, TZCJ08)

Struktura písemky a typ úkolů bude stále týž, konkrétní náplň ovšem vždy jiná.

Hodnocení:

Vychází ze zkušenosti, která ukázala, že úplně bez chyby nebývá ani jedna z písemek a že většinou se neznalost velmi rychle odhalí.

Nicméně z praktických důvodů užívám jistou škálu odvozenou od počtu zaznamenaných nedostatků – viz dále. Zkušenost taky ukázala, že mnoho studentů písemku podcení, přijde si ji prostě „zkusit“ a následně ji musí opakovat.

Úkol 1

Kdo pozdě chodí, sám sobě škodí.

Ukažte na příkladu/příkladech z tohoto textu, že psaná podoba jazyka není přesným otiskem zvukové podoby. Vysvětlete, proč tomu tak je. Přidejte 2 příklady na podobnou situaci z cizího jazyka, který studujete nebo znáte.

Komentář: V tomto úkolu půjde většinou o rozpoznání a popsání rozdílů mezi psanou a mluvenou podobou jazyka. Na přednášce jsme si ukazovali některé příklady z češtiny a angličtiny. V písemce bude po vás vyžadováno srovnání se situací v cizím jazyce, který studujete (např. u germanistů s některým germánským jazykem). U studentů, kteří nestudují žádný konkrétní jazyk (např. obecných jazykovědců), pak stačí srovnání s cizím jazykem, který zná. K vyřešení tohoto úkolu by vám měl stačit vlastní rozum a informace, které načerpáte ze skript, přednášek, další literatury nebo vlastní znalosti češtiny a cizího jazyka.

Úkol 2

Úkol má dvě části, A a B.

A) Následující dva české výrazy jsou přepsány pomocí IPA transkripce. Vaším úkolem je poznat, co je zapsáno, a hlavně určit hlásky v daných výrazech, tj. popsat je co nejpřesněji z fonetického hlediska (určit všechny fonetické charakteristiky nezbytné k jednoznačnému vymezení v daném jazyce). Užívejte mezinárodní terminologii. Chybou je opomenutí nutné charakteristiky, také nesprávné znění termínu je chybou.

[l̥fka]

[ʒɪvot̚ɲiː]

Komentář: Příklad klasifikace:

[l̥] = konsonant, znělá orální alveolární laterální aproximanta, sonora (likvida)

[o] = vokál, krátký zadní středový zaokrouhlený

U konsonantů je třeba určit:

místo artikulace, způsob artikulace, znělost, orálnost/nazálnost, centrálnost/laterálnost, typ hlásky z akustického hlediska

Pozn.: 1) V češtině se rozdíl mezi orálními a nazálními konsonanty využívá jen u okluzív, ale i u jiných typů konsonantů by mohl v jiných jazycích být uplatněn; proto je nutné orálnost/nazálnost určit u všech konsonantů. Jedinou výjimkou je [h], které ani orální, ani nazální, protože je to hláska, která je artikulována v hrtanu (larynx). Orálnost totiž odkazuje na fakt, že se hláska tvoří v ústech, a nazálnost na fakt, že dochází k rezonanci v dutině nosní. Nic z toho pro [h] neplatí.

2) Podobně se rozdíl mezi centrálními a laterálními konsonanty v češtině využívá jen u aproximant ([l] je laterální aproximanta, zatímco [j] je palatální aproximanta), nicméně jiné jazyky ho mohou uplatňovat i u jiných konsonantů; proto je opět nutné centrálnost/laterálnost určit u všech konsonantů. Výjimkou je opět [h], které není ani centrální, ani laterální. Oba pojmy totiž odkazují na činnost jazyka, ale [h] není tvořeno jazykem.

Klasifikace [h] potom bude:

[h] = konsonant, znělá laryngální (nebo glotální) konstitiva, frikativa

U vokálů je třeba určit:

horizontální polohu jazyka, vertikální polohu jazyky, zaokrouhlenost, délku, popř. i typ hlásky z akustického hlediska (v češtině jsou všechny vokály sonorami)

Častou chybou je opomenutí nějaké charakteristiky (všechny jsou důležité!) nebo zkomolení termínu (určitě neexistuje termín „(ten) okluzív“, ale jen (ta) okluzíva, stejně tak není „(ten) alveolár“, ale (ta) alveolára. Nebo se v češtině neříká „(ta) vokála“ a „(ta) konsonanta“, ale (ten) vokál a (ten) konsonant.

B) Popište fonetické vlastnosti zvýrazněných hlásek. Vycházejte z vaší klasifikace. Takže jestliže nějakou hlásku označíte jako „znělou“, vysvětlete, co foneticky znamená, že je hláska znělá. Takto vysvětlete všechny vlastnosti. Nestačí pouze překlad mezinárodního termínu do české terminologie (např. konsonant = souhláska); nutné je vysvětlit, jak je hláska artikulačně a foneticky tvořena.

Komentář: Cílem je zjistit, že jste jen nenaučili nazpaměť klasifikaci hlásek, ale že opravdu víte, co klasifikace znamená.

Příklad popisu:

[l] = konsonant, znělá orální alveolární laterální aproximanta, sonora (likvida)

Hláska tvořena překážkou (konsonant), která vzniká tak, že se jazyk dotýká dásní (alveolární) a je po stranách uvolněn (laterální). Tím vzniká velká úžina (aproximanta) a tudíž dochází k volnému a pravidelnému proudění vzduchu s malou mírou šumu (sonora). Nosní dutina je uzavřena, tj. měkké patro zdviženo (orální), hlasivky pravidelně kmitají (znělá),

[o] vokál, krátký zadní středový zaokrouhlený (sonora)

Relativně otevřená dutina ústní, nevzniká překážka (vokál). Jazyk je posunut směrem dozadu (zadní) a ve vertikální poloze je ve středu (středový). Rty se zaokrouhlují (zaokrouhlený), délka artikulace není zvětšena (krátký).

Úkol 3

Uved'te, co znamenají následující termíny. Ke každému termínu přidejte příklad nebo bližší vysvětlení – pouhý překlad termínu do češtiny není dostačující odpověď, tzn. že vysvětlení není, když napíšete, že vokál je souhláska. Stejně tak nestačí jen příklad, tedy např. že slabika je třeba *ta, ko, vý* ve slově *takový*.

alofon, intonace, postalveolára, anteriorní vokál, koda, přízvuk

Komentář: Termíny musíte co nejjasněji vysvětlit, tak aby bylo zřejmé, že víte, co znamenají. Z odpovědi musím poznat, že opravdu víte, co znamenají. Při nejasnostech bych se vás u ústní zkoušky zeptal, ale u písemné zkoušky nic takového není možné, proto musím vycházet jen z toho, co mi napíšete, a nemůžu si domýšlet, jestli termínu skutečně rozumíte. Jako vodičko si můžete představit, že termín vysvětlujete někomu, kdo o fonetice moc neví. To ovšem neznamená, že by vysvětlení mělo být primitivní jako pro laiky. Základy fonetiky se probírají už na základní škole a vaše odpověď tedy musí odpovídat **vysokoškolské** úrovni.

Seznam všech termínů dostanete k dispozici. Je jich hodně, ale s tím se nedá nic jiného dělat než se je všechny naučit. Tak jako lékaři budou dále potřebovat anatomickou terminologii, tak i vy bude dále ve studiu i svém profesním životě potřebovat fonetickou terminologii.

Úkol 4

Vysvětlete, proč je ve filologii vhodné odlišovat při studiu zvukové podoby jazyka různé úrovně zobecnění. Jak se nazývají disciplíny, které je studují?

Komentář: Tato otázka je zaměřena na nějaký větší problém, který jsme probírali na přednáškách nebo který je popsán ve skriptech. Bude vyžadovat vaše přemýšlení a aktivního využití znalostí, které jste nabyli studiem fonetiky.

Hodnocení

Sčítají se „chyby“, je to rychlejší než sčítat kladné body.

1. úkol:

Nic neuvedeno – 3 body; neúplná odpověď, chybí příklady (z textu nebo cizího jazyka) – 2 body; drobnější omyl – 1 bod.

2. úkol:

A: Co neurčený rys, špatně určený nebo nesprávně napsaný – 0,5 bodu. Protože je toho moc a moc, za chyby dávám jen půl bodu, ale i tak může být chyb hodně a často vedou k propadu u zkoušky. Počet hlásek, které je třeba určit, je u všech zadání zhruba týž. Pokud neurčíte nic, automaticky dostáváte ze zkoušky F.

B: Každý nevysvětlený nebo špatně vysvětlený termín – 0,5 bodu.

3. úkol:

Obvykle je zadáno 6 termínů, které je potřeba vysvětlit. Pro každý platí, že nevysvětlený nebo zcela špatně vysvětlený termín – 3 body; neuvedení příkladu nebo špatné příklady – 2 body; „menší“ omyl – 1 bod.

4. úkol:

Úplný nesmysl nebo nedostatek odpovědi – 3 body atd. tak, jako u předchozího úkolu.

Body sečtu a podle toho pak známkuji:

0–4 body	A
5–8 body	B
9–12 body	C
13–16 body	D
16–20 body	E
21 a výše	F

V případech zcela záhadných mohou být studenti pozváni pomocí e-mailu k vysvětlení.